

## ФІНАНСИ ТА ІНВЕСТИЦІЙНО – БУДІВЕЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ

УДК 336.12:336.14+334.012.74

### ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ФІСКАЛЬНОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ: ЕМПІРИЧНИЙ АНАЛІЗ

**Кваша Т.К.**

*E-mail: tkvasha@mail.ru*

*ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»*

Актуальність теми дослідження обумовлена необхідністю процесу децентралізації державного управління та становленням дієвого інституту місцевого самоврядування в Україні, що визначено Стратегією реформ-2020, представленою Президентом України П. Порошенком. У цій Стратегії визначено вісім пріоритетних сфер, зміни в яких або вирішують найгостріші проблеми нашої країни, або створюють інституційні передумови для проведення інших реформ. Серед цих пріоритетів – децентралізація та реформа державного управління. Тому, метою роботи є огляд існуючих теоретичних та практичних аспектів фіскальної децентралізації. В статті здійснено емпіричний огляд теоретичних основ бюджетної децентралізації, її плюсів і мінусів, існуючих моделей розподілення повноважень між центром і регіонами та інструментів регулювання доходів місцевих бюджетів. Зроблено висновок, що на сьогодні у світі відбувається посилення процесу децентралізації державного управління та становлення дієвого інституту місцевого самоврядування. Але запорукою успіху цього процесу є сприятливі економічні та фінансові умови. Зазначено, що результативні та ефективні методи бюджетного регулювання, що застосовуються у зарубіжних країнах, можуть бути предметом вивчення, але їх не слід абсолютизувати. Застосування цих методів неможливе без адаптаційних трансформацій відповідно до соціально-економічних реалій України. У цьому зв'язку доведено, що необхідною умовою проведення фіскальної децентралізації в нашій країні є, як мінімум, недопущення зниження досягнутого рівня управління суспільними фінансами, вибору оптимальної виваженої моделі її проведення, а отже, необхідно здійснити чіткий розподіл фінансових функцій; забезпечити прийняття обґрунтованих рішень, дотримання місцевих пріоритетів, підзвітність місцевих урядів.

**Ключові слова:** фіскальна децентралізація, міжбюджетні відносини, бюджетне регулювання

UDC 336.12:336.14+334.012.74

### THEORETICAL AND PRACTICAL ASPECTS OF FISCAL DECENTRALIZATION: AN EMPIRICAL ANALIZ

**Kvasha T.K.**

*E-mail: tkvasha@mail.ru*

*SI «Institute of Economics and Forecasting of National Academy of Science of Ukraine»*

The research is relevant due to the need of decentralization of public administration and the emergence of effective local government institution in Ukraine, defined in the reform Strategy 2020, presented by the President of Ukraine P. Poroshenko. In this strategy eight priority areas have been identified, changes in which will solve the most difficult problems of our country or create the institutional prerequisites for other reforms. Among these priorities are: decentralization and the reform of public administration. The goal of the article is to review existing theoretical and practical aspects of fiscal decentralization. In the article the empirical examination of theoretical fundamentals of fiscal decentralization has been done, its pros and cons, existing models of allocation of authorities between the center and the regions and regulatory instruments of local budget revenues. It has been concluded that in today's world the decentralization of public administration has increased and the establishment of effective local government institution also has intensified. But the key to the success of this process are favorable economic and financial conditions. Effective and efficient budget management techniques, which are used in foreign countries, may be a subject of the study, but they should not be absolute. The application of these methods is impossible without adaptive transformations according to the socio-economic realities of Ukraine. In this regard, a prerequisite of fiscal decentralization in our country is, at least, to prevent the decrease of the achieved level of management of public finances, choosing the optimal balanced model of it, and therefore we have to make a clear division of financial responsibilities; ensure informed decision making in compliance with local priorities, accountability of local governments.

**Keywords:** fiscal decentralization, intergovernmental fiscal relations, budget management

**Актуальність проблеми.** На думку міжнародних організацій, децентралізація урядових повноважень і державних ресурсів може зробити істотний внесок у підвищення ефективності всього процесу управління й економічного розвитку країни. Децентралізація державної влади передбачає децентралізацію бюджетних повноважень або фіскальну децентралізацію, вдосконалення механізмів взаємодії бюджетів різного рівня в єдиній бюджетній системі країни, оптимізацію бюджетного процесу на всіх рівнях управління суспільними фінансами.

Актуальність теми дослідження обумовлена необхідністю процесу децентралізації державного управління та становленням дієвого інституту місцевого самоврядування в Україні, що визначено Стратегією реформ-2020, представленою Президентом України П. Порошенком. У цій Стратегії визначено вісім пріоритетних сфер, зміни в яких або вирішують найгостріші проблеми нашої країни, або створюють інституційні передумови для проведення інших реформ. Серед цих пріоритетів - децентралізація та реформа державного управління [1].

**Аналіз останніх наукових досліджень.** Вагомий внесок у розвиток теорії фіскальної децентралізації внесли О. Бланшар та К. Коттареллі, Б. Аарле, С. Ардагна, Е. Балдаччі, Ф. Гіаваззі, С. Гупта і Б. Клементса та ін. Питанням децентралізації державних фінансів присвячені праці міжнародних організацій – МВФ, Світового банку, ЄС, ОЕСР.

Серед українських вчених питанням бюджетної децентралізації, міжбюджетних відносин та фіскального федералізму присвятили свої роботи І.О. Луніна, М. І. Деркач, О.В. Длугопольський, А.О. Монаєнко, Р.В. Степанін, В.П. Кудряшов тощо. Однак, в Україні досі не існує ґрунтовних досліджень щодо теоретичних основ бюджетної децентралізації, її плюсів і мінусів, формування конструктивних підходів до недопущення або подолання протиріч. Все це підтверджує актуальність вибраної тематики.

**Мета роботи:** огляд існуючих теоретичних та практичних основ фіскальної децентралізації.

**Викладення основного матеріалу дослідження.** Дослідження бюджетної децентралізації як системи розглядається з точки зору організації управління бюджетними ресурсами і різномірними бюджетними (і міжбюджетними) відносинами, виявлення взаємозв'язків і взаємозалежностей як між елементами всередині даної системи, так і всієї системи із зовнішнім середовищем-суспільством і економікою в цілому.

З точки зору внутрішніх взаємозв'язків варто виділити широке і вузьке тлумачення бюджетної децентралізації. У широкому сенсі бюджетна децентралізація - це поділ відповідальності між владними структурами різних рівнів (включаючи національні уряди, регіональні органи влади та органи місцевого самоврядування) з управління бюджетними ресурсами або сукупність відношень між державними і муніципальними органами влади, які виникають у процесі розподілення прав і повноважень у сфері прийняття рішень щодо формування і використання бюджетних ресурсів [2].

Бюджетна децентралізація у вузькому тлумаченні - наявність певних функцій і повноважень на місцевому рівні, автономія муніципальних органів влади у прийнятті самостійних рішень в податково-бюджетній сфері.

Інші автори говорять про триєдине трактування бюджетної децентралізації як сукупності відносин, як динамічної та балансуєчої системи, як процесу, що має певні напрямки реалізації та розвитку.

Теорія бюджетного федералізму або децентралізації заснована на так званій теоремі децентралізації, сформульованій американським економістом У. Оутсом [3]: для локальних суспільних благ, споживання яких здійснюється географічно локалізованою підмножиною всього населення і для яких витрати виробництва будь-якого рівня випуску владою кожного адміністративно-територіального утворення однакові і рівні витратам центрального уряду, завжди більш ефективно, або принаймні не менш ефективно, їх забезпечення на місцевому рівні. Субнаціональні органи влади, отримуючи більш повну інформацію про потреби населення, мають більше можливостей у наданні оптимального співвідношення податкового навантаження і суспільних благ. Іншими словами, рівень влади, що знаходиться найближче до споживачів бюджетних послуг, здатний забезпечити найбільш ефективно витрачання бюджетних коштів (ефективність витрат) для задоволення місцевих потреб, що дозволяє йому надавати цілий ряд бюджетних послуг на рівні, на якому можливий найбільш повний облік конкретних потреб місцевого населення і на якому вигоди від цих послуг окупають вартість, яку готові оплачувати одержувачі. Тим самим досягається Парето-ефективний рівень виробництва, який не можуть забезпечити центральні органи влади, якщо дотримуються наступні умови: 1) витрати надання суспільних послуг однакові для центральних і субнаціональних рівнів влади, тобто відсутня економія на масштабі; 2) вироблені на території конкретної юрисдикції суспільні блага повністю спожиті населенням цієї юрисдикції, тобто відсутні зовнішні ефекти; 3) переваги населення місцевих громад сильно різняться між собою (облік місцевих потреб може призводити до значного подорожчання централізованого надання суспільних послуг).

У.Оутс [3], Р.Масгрейв [4], М.Олсон [6] і Ц.Тібу [7] стверджують, що ні масштабна централізація уряду, ні повністю децентралізована влада, що складається з безлічі дрібних і місцевих юрисдикцій, ймовірно, не будуть ефективними. Центральний уряд повинен зосередитися на наданні національних громадських послуг, а саме послуг, переваги яких поширюється по всій країні і надання яких має істотну економію від масштабу. Типовими прикладами є оборона, міжнародні відносини, національна інфраструктура, грошово-кредитна політика, макроекономічна стабілізація і політика перерозподілу доходів і подолання бідності.

Надання державних послуг на місцевому рівні повинні бути у повноваженні місцевого самоврядування. Надаючи місцеві громадські послуги на місцевому рівні, регіональний уряд може адаптувати їх якість і кількість до місцевих умов і обставин і отримати більші переваги. Надання кращої якості послуг дозволить місцевим громадам залучити на свою територію бізнес і, тим самим, підвищити ціни на нерухомість. Це, у свою чергу, сприятиме зростанню обсягів податків від виробничої діяльності та продажу нерухомості, які необхідно залишити на місцевому рівні [8].

За Луніною І.О. [9] до повноважень місцевих органів влади належать такі завдання, вирішення яких не має впливу, що виходить за межі відповідної адміністративно-територіальної одиниці.

З різних причин, багато видів податків не підходять в якості місцевих податків:

- податки, придатні для стабілізації або перерозподілу (наприклад податок на прибуток);
- податкові бази, які розподілені вкрай нерівномірно між юрисдикціями (наприклад, податки на запаси природних ресурсів);
- податки, які можуть бути легко експортовані нерезидентами, вони можуть послабити зв'язок між сплатою податку та наданням послуг.

Такі податки слід залишити на рівні центрального уряду.

Податки, якими досить легко управляти, можна залишити місцевим органам влади. Однак, чим більший ефект від масштабу, тим більший аргумент розподілити такий податок на національний рівень.

База для місцевих податків не повинна бути дуже мобільною і не повинна сильно розрізнятися між різними регіонами (наприклад, податки на землю і житло), в іншому випадку платники податків будуть переїжджати з територій з високим рівнем податків до територій з низьким рівнем.

Якщо, з міркувань ефективності, більшість великих податків будуть націоналізовані, місцеві уряди не зможуть зібрати достатньо доходів для місцевих громадських потреб, і трансферти від центрального уряду в цьому зв'язку стануть необхідними. Для кращого пристосування до місцевих переваг і обставин загальні трансферти з боку центрального уряду є більш доцільними порівняно з цільовими трансфертами.

В економічній літературі існує неоднозначні точки зору на роль децентралізації. Світовий банк декларує, що фіскальна децентралізація, у випадку адекватної імплементації, спроможна підвищити політичну стабільність та загальний рівень благополуччя населення країни [10].

ОЕСР також підтримує точку зору щодо позитивності процесу децентралізації в цілому та фіскальної децентралізації зокрема [11].

Однак, серед експертів не існує єдиної думки щодо того, в якій залежності перебувають фіскальна децентралізація і економічне зростання. Тоді як більшість теорій фіскальної децентралізації наводять аргументи на користь позитивного зв'язку між цими двома показниками, емпіричні докази носять суперечливий характер із зростаючою часткою робіт, що демонструють негативну кореляцію (наприклад, [12, 13, 14]), тобто, існують переконливі докази щодо протилежного напрямку відношень - від зростання до децентралізації - але інтерпретація цієї кореляції між високим доходом і децентралізацією змінювалася [15].

Фіскальна децентралізація демонструє кращі результати у розвинених країнах, ніж країнах, що розвиваються [16]. Багато дослідників відзначають, що успіх процесу децентралізації залежить не тільки від обраної моделі децентралізації, але, можливо навіть більшою мірою, від існування сильних ефективних інститутів на всіх рівнях державної влади [17].

ОЕСР так визначає принципи успішної децентралізації: чіткий розподіл фінансових функцій; прийняття обґрунтованих рішень; дотримання місцевих пріоритетів; підзвітність. Однак, застосування цих принципів на практиці виявилось непростю справою. Обставини різних країн відрізняються, отже, політичні та інституційні інструменти, які встановлюють децентралізацію, мають бути сформовані з урахуванням конкретних умов окремих країн.

За умови відсутності однозначних емпіричних даних дослідники висунули наступні три гіпотези, що стосуються зв'язку між децентралізацією і зростанням:

Гіпотеза 1: Децентралізація підвищує економічну ефективність державних витрат.

Гіпотеза 2: Децентралізація може привести до макроекономічної нестабільності, яка може, у свою чергу, інгібувати ріст.

Гіпотеза 3: Країни, що розвиваються, мають істотно відмінні інституційні та економічні умови від умов розвинених країнах, тому результати децентралізації в таких країнах не будуть такими ж, як у розвинених країнах, і такі країни не отримають позитивні або страждати від негативних наслідків децентралізації відповідним чином.

Згідно із першою, яка ґрунтується на знаменитій теоремі децентралізації, децентралізоване надання суспільних благ здатне вирішити питання щодо різних переваг між жителями географічно і культурно різнорідних регіонів [18]. Згідно із другою: відповідно до теорії суспільного вибору поділ держави на кілька ярусів та існування конкуруючих юрисдикцій обмежує можливості держави щодо збору податкових надходжень [19].

Відповідно до іншої точки зору, масштаби децентралізації можуть зменшити здатність урядів проводити політику стабілізації і перерозподілу доходів, що викликає схильність децентралізованих держав до макроекономічної нестабільності і нестійких рівнів боргу [20]. Її автор, Т. Гудспід, розробив модель, яка охоплює два періоди. У першому періоді місцеві уряди забезпечують локальне суспільне благо на основі збирання податків з громадян або за рахунок запозичень. Мета федерального уряду полягає в максимізації ймовірності свого повторного переобрання. Ця ймовірність моделюється як функція рівнів чистого споживання в кожній юрисдикції (регіоні). Протягом другого періоду чисте споживання в юрисдикціях зменшується внаслідок необхідності віддавати борги, тому що місцеві уряди повинні погасити основну суму боргу плюс відсотки. Федеральний уряд може збільшити нетто-споживання і, отже, збільшити ймовірність його переобрання, шляхом надання відповідних грантів, субсидій тощо. Ці стимули федерального уряду приймаються до уваги субнаціональними урядами на протязі першого періоду, що призводить до досить високих рівнів запозичень субнаціональних урядів.

Крім того, якщо федеральний уряд виділяє гранти для субнаціональних юрисдикцій у ручному режимі, то для регіональних урядів існує стимул формування іміджу нужденного регіону для своєї юрисдикції, а потім довести, що регіон не отримує достатнього фінансування. Оскільки граничні витрати федеральних коштів розподіляються по всій федерації, в той час як проблеми зосереджені в окремій юрисдикції, така поведінка є розумною з точки зору окремих субнаціональних урядів [21].

Децентралізація пов'язана також і з необхідністю координації політики різних рівнів влади. Якщо є кілька незалежних урядів, які можуть визначати податкові надходження і витрати на свій розсуд, то неможливо буде підтримувати узгодженість фіскальної політики на рівні держави, що проявиться в схильності до дефіцитів бюджетів на всіх рівнях влади [22].

В той же час, Фрайтаг і Ваттер [23] своїм дослідженням на основі даних із Швейцарії довели, що більш децентралізовані кантони, як правило, мають менші обсяги дефіциту в період економічної кризи. Тим не менш, вони не отримали значущих відмінностей між централізованими і децентралізованими кантонами за умови відсутності кризових явищ.

На думку російських та багатьох українських вчених, *децентралізація державних фінансів є складовою бюджетного регулювання*, а саме – регулювання міжбюджетних відносин, однією з сторін якого обов'язково є держава.

Аналіз практики бюджетного регулювання доводить, що його становлення відбувалося протягом тривалого часу еволюційним шляхом. Як правило, в унітарних державах має місце високий рівень централізації бюджетних ресурсів, натомість у країнах з федеративним устроєм бюджетне регулювання базується на принципах бюджетного федералізму, що передбачає збалансоване розмежування повноважень та відповідальності між рівнями бюджетної системи, відносно самостійність місцевих бюджетів [2]. Однак, деякі федеративні країни являються більш централізованими, ніж деякі унітарні.

Регуляторні механізми бюджетної децентралізації - сукупність форм і методів впливу на організацію бюджетних відносин субнаціонального рівня, що формуються для вирішення завдань регулювання процесу бюджетної децентралізації. Їх розроблення повинно здійснюватися комплексно, поєднуючи принципи обґрунтованості, комплементарності (сумісності і взаємопов'язаності) в якості загальних базових основ, та принципу специфікації, як додаткового компенсаційного інструментарію з чітко детермінованими умовами відновлення порушених бюджетних взаємозв'язків для збереження стабільності системи управління суспільними фінансами.

Регуляторні механізми, крім встановлення норм управління територіальними фінансами і вимог до якості управління в умовах бюджетної децентралізації, покликані містити стимулюючі елементи, що сприяють відповідальній самостійності у проведенні бюджетної політики на субнаціональному рівні. В ідеалі, регуляторні механізми орієнтовані на те, щоб не допустити неефективного розвитку процесу бюджетної децентралізації.



Для ефективності бюджетної децентралізації, на думку С. Ларіної [2], необхідною є орієнтація центральною владою регіональних і місцевих органів влади на визначенні цілей бюджетної політики, розробленні моделей суспільної поведінки з урахуванням параметрів, які або консолідуєть позитивний ефект бюджетної децентралізації, або перешкоджають виникненню ситуацій, які суперечать встановлюваним вимогам (як варіант – нівелюють їх наслідки). Центральна влада «примушує» територіальні структури діяти відповідним чином, і тут важливе значення має її позиція в реалізації стратегії бюджетної децентралізації і підходах до розроблення регуляторних механізмів. В ідеалі регуляторні механізми повинні надавати стимулюючу дію на фінансову поведінку субнаціональних органів влади, сприяти зростанню якості і відповідальності в управлінні громадськими фінансами. Отже, фіскальна децентралізації спрямована на формування якісно нової системи управління громадськими фінансами.

Типовими моделями розподілення повноважень між центром і регіонами є наступні:

1) встановлення переліку виключних повноважень, закріплених за федерацією, всі інші повноваження дістаються регіонам, штатам, землям. Ця модель проголошена конституціями таких країн, як США, Франція, Швеція, Австралія, Мексика, колишня Югославія;

2) встановлення двох вичерпних груп повноважень - виключно федеральних і виключно субфедеральних. Дана модель використовується в Ефіопії та Аргентині;

3) застосування трьох вичерпних переліків повноважень: федерації, суб'єктів федерації і спільних повноважень. Яскравим прикладом використання даної моделі розмежування предметів управління і повноважень є Індія (за федерацією закріплено 97 пунктів, за штатами - 66, у спільному управлінні передбачено 47 пунктів). Прикладом також може служити і Канада;

4) встановлення вичерпного переліку повноважень федерації та спільних повноважень федерації та її суб'єктів. Причому, закріплення власних повноважень суб'єктів федерації базується на «залишковому принципі». Ця модель характерна для Росії, Німеччини, Австрії, Швейцарії, Бразилії та інших країн [24].

При цьому, ефективна модель організації міжбюджетних відносин повинна ґрунтуватися як на чіткому розмежуванні видаткових, так і

прибуткових повноважень, наділення всіх рівнів влади достатніми джерелами доходів або повноваженнями щодо їх знаходження (встановлення) для реалізації покладених на них функцій.

Наприклад, у США, Австралії, Канаді, Новій Зеландії, Швейцарії громади (добровільні об'єднання жителів) не тільки приймають свої рішення незалежно від федерального уряду і уряду штату, а й забезпечують здійснення їх за рахунок власних коштів. Це змушує громадян приймати більш виважені рішення, адже збільшення обсягів суспільних благ вимагає вищих витрат, отже – вищих податків [9].

До інструментів бюджетного регулювання місцевих бюджетів відносяться:

- в РФ нормативні відрахування від регулюючих доходів; надання міжбюджетних трансфертів у вигляді дотацій, субвенцій, субсидій, у тому числі дотацій, які виділяються з фонду фінансової підтримки муніципальних утворень [25];

- у США через субсидії, субвенції та дотації уряд може активно впливати на соціально-економічний розвиток муніципальних утворень. Міжбюджетне вирівнювання в США представлено складною системою бюджетних грантів, що виділяються бюджетам різних рівнів;

- у Німеччині важливе значення мають міжбюджетні трансферти громадам у вигляді субсидій, оскільки потужна система вирівнювання бюджетної забезпеченості за рахунок «солідарних» податків (де велике значення має система перерозподілу ПДВ) використовується в основному відносно земель. Для місцевих урядів надходження від податків та інших джерел не достатні, щоб повною мірою здійснювати ряд програм. Тому вони знаходяться в залежності від субсидій, що надаються землями. Деякі субсидії (як і в США) виділяються під конкретні цілі, а деякими можна вільно розпоряджатися. Подібна схема вирівнювання бюджетно-податкових ресурсів на місцевому рівні має на меті скоротити нерівність громад всередині кожної землі, оскільки у одних великі податкові надходження, а у інших - недостатні для фінансування видаткових зобов'язань громад обсяги [26];

- в Канаді з метою забезпечення мінімальних національних стандартів нижчим бюджетам надаються міжбюджетні трансферти у вигляді цільових і нецільових трансфертів. Існують три основних напрямки вертикального перерозподілу бюджетних коштів: нецільові

трансферти для вирівнювання бюджетних доходів, трансферти в рамках фінансування затверджених програм та фінансова допомога в рамках плану фінансової підтримки [27];

- Франція є унітарною державою і відрізняється високим ступенем централізації. У Франції використовуються державні субсидії і дотації з метою вирівнювання доходів місцевих бюджетів [27].

На сьогодні у світі відбувається посилення процесу децентралізації державного управління та становлення дієвого інституту місцевого самоврядування, вдосконалення механізмів взаємодії бюджетів у рамках єдиної бюджетної системи країни, оптимізація бюджетного процесу на всіх рівнях управління суспільними фінансами. Нові країни приступили до процесу фіскальної децентралізації – напр., Естонія та Польща. Деякі країни, зокрема Іспанія та Італія, розширили повноваження субцентральних урядів щодо розподілу своїх витрат і податкової політики.

Аналіз, проведений ОЕСР, доводить, що запорукою успіху цього процесу є сприятливі економічні та фінансові умови. У випадку економічного спаду або необхідності проведення фінансової консолідації реформа фіскальної децентралізації може зіткнутися із значними перешкодами. Адже реорганізація джерел фінансування видатків та державних послуг потребують змін у структурі податків, як на державному, так і регіональному рівнях, що призводить до жорстких фіскальних правил. Центральний уряд повинен мати вільні ресурси для підтримки на початковому етапі реформ регіональних урядів. У протилежному разі реформи можуть зайти у глухий кут або введені лише частково, як це було в Португалії, де центральний уряд не допомагав регіонам.

**Висновки.** Результативні та ефективні методи бюджетного регулювання, що застосовуються у зарубіжних країнах, можуть бути предметом вивчення, але їх не слід абсолютизувати. Застосування цих методів неможливе без адаптаційних трансформацій відповідно до соціально-економічних реалій України.

Суперечливість значення бюджетної децентралізації формує можливі прояви потенціалу бюджетної децентралізації, але не забезпечують автоматичного вирішення економічних і фінансових проблем управління бюджетними ресурсами. У цьому зв'язку необхідною умовою проведення фіскальної децентралізації є, як мінімум, недопущення зниження досягнутого рівня управління суспільними фінансами, та вибору оптимальної виваженої моделі її проведення.

Для цього необхідно 1) визначити коло завдань, які найбільш ефективно можуть бути розв'язані центральними органами влади та відповідним чином фінансуватися з державного бюджету; 2) визначити завдання, які потребують децентралізованих рішень [9].

Це, у свою чергу, потребує чіткого розподілу фіскальних повноважень; прийняття обґрунтованих рішень; дотримання місцевих пріоритетів; введення підзвітності місцевих урядів.

#### СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Президент представив «Стратегію реформ-2020»: Мета реформ – членство в ЄС. — [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/news/31289.html>
2. Ларина С. Теория, методология и направления бюджетной децентрализации / С. Ларина // Финансовая экономика, 2010. - № 3. – С. 22-45.
3. Oates W.E. Fiscal Federalism / W.E. Oates. - United States, New York: Harcourt Brace Jovanovich, 1972
4. Musgrave R.A. The Theory of Public Finance: A Study in Public Economy / R.A. Musgrave. - United States, New York: McGraw-Hill, 1959.
5. Oates W.E. Fiscal Federalism / W.E. Oates. - United States, New York: Harcourt Brace Jovanovich, 1972.
6. Olson M. Strategic Theory and its Applications: The Principle of 'Fiscal Equivalence: The Division of Responsibilities among Different Levels of Government / M. Olson // American Economic Review, 1969. - № 59(2). – P. 479-487.
7. Tiebout C.M. A Pure Theory of Local Expenditures / C. M. Tiebout // Journal of Political Economy, 1956. - № 64(5). – P. 416-424.
8. Bos Frits ECONOMIC THEORY AND FOUR CENTURIES OF FISCAL DECENTRALISATION IN THE NETHERLANDS / Frits Bos // OECD JOURNAL ON BUDGETING, 2012. – VOLUME 2012/2. – 54 p.
9. Луніна І.О. Державні фінанси та реформування міждержавних відносин / І.О. Луніна. – К.: Наукова думка, 2006. – 432 с.
10. World development report 1999/2000. Entering the 21st century: The Changing Development Landscape. - New York: World Bank and Oxford University Press, 1999. — [Електронний ресурс]. - Режим доступу: [http://wdonline.worldbank.org/worldbank/a/c.html/world\\_development\\_report\\_1999\\_2000/abstract/WB.0-1952-1124-3.abstract](http://wdonline.worldbank.org/worldbank/a/c.html/world_development_report_1999_2000/abstract/WB.0-1952-1124-3.abstract)
11. Fiscal Federalism 2014. – Paris: OECD, 2013. – 136 p.
12. Davoodi H. Fiscal decentralization and economic growth: A cross-country study / H. Davoodi, H.F. Zou // Journal of Urban Economics, 1998. - № 43. – pp. 244-257.

13. Rodriguez-Pose A. Fiscal decentralization and economic growth in Central and Eastern Europe / A. Rodriguez-Pose, A. Krøijer // LSE «Europe in Question»: Discussion Paper Series, 2009. - № 12.
14. Zhang T. Fiscal decentralization, public spending, and economic growth in China / T. Zhang, H. Zou // Journal of Public Economics, 1998. - № 67. – P. 221-240.
15. Decentralization & Subnational Regional Economics. — [Электронный ресурс]. - Режим доступа: <http://www1.worldbank.org/publicsector/decentralization/what.htm#1>
16. Артемьева Е.А. Экономический рост в ресурсозависимых странах: изучение воздействия фискальной децентрализации / Артемьева Е.А. // Журнал экономической теории, 2011. - № 2. – С. 135-139.
17. Dabla-Norris E. The challenge of fiscal decentralization in transition countries / E.Dabla-Norris // Comparative Economic Studies, 2003. - № 48. – P. 100–131
18. Tiebout C. A pure theory of local expenditures / C. Tiebout // Journal of Political Economy, 1956. - № 64 (5), pp. 416-424.
19. Brennan, G. and J. Buchanan The power to tax: analytical foundations of a fiscal constitution. - Cambridge: Cambridge University Press, 1980.
20. Goodspeed, T. J. Bailouts in a federation // International Tax and Public Finance, 2002. - № 9 (4), pp. 409-421.
21. Weingast B. The political economy of costs and benefits: a neoclassical approach to distributive politics / B. Weingast, K. Shepsle, C. Johnsen // Journal of Political Economy, 1981. - № 89 (4). – P. 642-664.
22. De Mello L. R. Intergovernmental scal relations: coordination failures and scal outcomes / L. R. De Mello // Public Budgeting & Finance, 1999. - № 19 (1). – P. 3-25.
23. Freitag M. Decentralization and \_scal discipline in sub-national governments: evidence from the swiss federal system / M. Freitag and A. Vatter // The Journal of Federalism, 2008. - № 38 (2). P. 272-294.
24. Ермасова И.Б. Государственные и муниципальные финансы: теория и практика в России и зарубежных странах: учеб. пособие / И.Б. Ермасова. – М.: Высшее образование, 2008. – 516 с.
25. Баранов Л.Г. Бюджетный процесс в РФ: учеб. Пособие / Л.Г. Баранов. – М.: Перспектива; ИНФРА-М, 2009.
26. Балтина А.М. Финансовые системы зарубежных стран: учеб. Пособие / А.М. Балтина. – М.: Финансы и статистика, 2007. – 300 с.
27. Шахворостов И.С. Модели регулирования межбюджетных отношений в зарубежных странах и возможности их использования в РФ. — [Электронный ресурс]. - Режим доступа: <http://www.rkpr.inion.ru/inion/items.html?page=3&category=103>